

روش‌های

رسم المصطفی

www.ketab.ir

سرشناسه : مستفید، حمیدرضا، ۱۳۴۰ -
 عنوان و نام پدیدآور : پژوهشی در رسم المصحف / مولفان حمیدرضا مستفید، مرتضی توکلی.
 مشخصات نشر : تهران : مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۲۱۱ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۳۹-۴۴-۶ ریال ۱۰۰۰۰۰
 وضعیت فهرست نویسی : قیفا
 موضوع : قرآن -- رسم الخط و کتابت
 موضوع : Qur'an -- Orthography
 شناسه افزوده : توکلی، مرتضی، ۱۳۶۱ -
 شناسه افزوده : مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ پ۵/ BP۷۳
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۵۳
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۷۷۸۲۳۹

شناسنامه

نام کتاب : پژوهشی در رسم المصحف
 مؤلفان : دکتر حمیدرضا مستفید - مرتضی توکلی
 ناشر : مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران
 چاپ : چاپخانه اسوه
 نوبت و تاریخ چاپ : اول - بهار ۱۳۹۶
 قطع : وزیری
 شمارگان : ۱۰۰۰ جلد
 قیمت : ۱۰۰۰۰ تومان
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۳۹-۴۴-۶

فهرست

۸	 مقدمه
۱۱	 فصل اول تعریف و تاریخچه رسم المصحف
۱۲	 تعریف «رسم المصحف»
۱۷	 انواع نگارش کلمات در زبان عربی
۱۸	 الف - خط عروض
۱۹	 ب - خط قیاسی
۲۰	 ج - خط مصحف (رسم المصحف)
۲۱	 تاریخچه رسم المصحف
۲۲	 ۱- زمان رسول اکرم ﷺ
۲۵	 ۲- پس از رحلت پیامبر تا حدود سال ۲۵ یا ۳۰ هجری
۲۵	 ۳- در سال ۲۵ یا ۳۰ هجری
۳۰	 ۴- از سال ۲۵ یا ۳۰ هجری تا اوایل سده پنجم (زمان تألیف «المقنع»)

۵- از اوایل سده پنجم (زمان تألیف «المقنع») تا اوایل قرن ۱۴ ۳۸

۶- از اوایل قرن چهاردهم هجری تا زمان حاضر ۴۱

فصل دوم اهمیت رسم المصحف و جایگاه آن در بین قدما و متأخرین ۴۹

اهمیت رسم المصحف ۵۰

اول: اهمیت رسم المصحف فی نفسه ۵۰

دوم: اهمیت رسم المصحف به عنوان یکی از ارکان قرائت صحیح ۵۰

سوم: وقف بر اساس رسم کلمه ۵۶

آراء و نظرات علماء در خصوص التزام به رسم المصحف و ادله آنها ۵۸

ادله دسته اول ۶۱

ادله دسته دوم ۶۶

ادله دسته سوم ۷۲

۱- حفظ قراءات ۷۴

۲- پاسخ به شبهه «قراءات مختلف همان تدریف قرآن است» ۷۶

۳- کاستی ها و مشکلات رسم الاملاء ۸۰

۴- حفظ وحدت و دوری از تهمت تحریف ۸۲

فصل سوم ویژگی های رسم المصحف ۸۵

ویژگی های رسم المصحف ۸۶

الف - قاعدة حذف ۸۶

ب - قاعدة زیادت (اضافه شدن) ۹۲

ج - قاعدة همزه ۹۳

د- قاعده بدل	۱۰۰
ه- قاعده فصل و وصل	۱۰۴
و- موارد دارای دو قرائت	۱۱۹
فصل چهارم شیوه های نگارش قرآن در حال حاضر	۱۲۷
شیوه های نگارش قرآن در حال حاضر	۱۲۸
الف - شیوه های رایج در کشورهای اسلامی غیر از ایران	۱۲۸
۱- شیوه مصحف امیری	۱۲۹
دوم - شیوه مصحف مدینه به روایت حفص	۱۳۰
سوم - شیوه مصحف جماهیری لیبی	۱۳۲
چهارم - شیوه مصحف شبه قاره هند و مصحف مدینه بر اساس مصحف شبه قاره	۱۳۲
پنجم - شیوه مصحف مدینه به روایت ورش و قالون	۱۳۴
ب - شیوه نگارش کلمات در مصحف مرجع طبع و نشر قرآن در ایران	۱۳۷
الف - اصول و مبانی نگارش کلمات	۱۳۸
ب - مرجحات	۱۴۴
جداول تفصیلی کلمات	۱۵۲
فهرست منابع و مآخذ	۱۹۹
الف - مصاحف	۱۹۹
ب - کتب	۲۰۰

مقدمه

رسم المصحف در میان شاخه‌های گوناگون علوم قرآنی، جایگاه ویژه‌ای دارد و از دیرباز مورد توجه و عنایت خاص قرآن پژوهان، قرآن شناسان و دانشمندان علوم قرآنی بوده است. در این علم، تاریخ و قواعد نگارش کلمات مصحف، مورد بررسی قرار می‌گیرد. برخی از سؤالاتی که در این حوزه مطرح شده و باید به آن پاسخ گفت عبارتند از:

نحوه نگارش کلمات قرآنی در مصاحف زمان پیامبر (ص) و پس از ایشان چگونه بوده است؟

آیا رسم المصحف توفیقی است و همواره باید به آن ملتزم بود یا در نگارش مصحف، می‌توان تابع املائی معاصر و قواعد نحوی و صرفی بود که در دوره‌های بعد به وجود آمده است؟

در رسم المصحف گاهی تلفظ یک کلمه با کتابت آن مطابقت ندارد، مانند کلمات «لا اذبحنه، لشای، الربوا و ساوریکم» که کتابت بر تلفظ افزونی دارد، و مانند:

«صلحته فنتین و نجی» که تلفظ بر کتابت افزونی دارد.

درباره این موضوعات، در طول تاریخ و قرون اسلامی کتاب‌های بسیاری نوشته شده و آثار گرانستگی بر جای مانده و هر کدام از آنها قابل ملاحظه و بررسی است، مانند کتاب «المقنع فی معرفة مرسوم مصاحف الامصار» تألیف ابو عمرو دانی (م ۴۴۴ هـ) و نیز «مختصر التبین لهجاء التنزیل» از ابوداود سلیمان بن نجاح (م ۴۱۶ هـ) و دو قصیده معروف «عقیلة اتراب القصائد» و «مورد الظمان» و شروخی که بر آنها نوشته شده است، این در حالی است که در بسیاری از کتب علوم قرآنی و کتب مربوط به قراءات نیز مطالب مفصلی درباره رسم المصحف آمده و این موضوع را از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند و حتی کسانی مانند ابو العباس مراکسی، پاینده‌های رسم مصحف را تفسیر فلسفی و عرفانی کرده‌اند.

در میان معاصران نیز پژوهشگرانی در این باره تحقیق کرده و آثاری از خود به یادگار گذاشته‌اند که در میان آن‌ها می‌توان به کتاب «سیر المبین» از علی محمد الضباع و کتاب‌های «رسم المصحف دراسة لغویة تاریخیة» و «المشرق فی علم رسم المصحف الشریف و ضبطه» نوشته غانم قدوری الحمد اشاره کرد.

در این نوشتار نیز از منظری جدید به رسم المصحف توجه شده و مطالب زیر در آن بیان و بررسی شده است.

فصل اول به تعریف رسم المصحف و تاریخچه آن از صدر اسلام تا عصر

حاضر می‌پردازد.

در فصل دوم اهمیت رسم المصحف و آراء و نظرات علماء در خصوص التزام به رسم المصحف با بیان ادله هر دسته ذکر شده است.

فصل سوم حاوی ویژگی‌های رسم المصحف تحت شش قاعده «حذف، زیادت، همزه، بدل، فصل و وصل و موارد دارای دو قرائت» است.

در فصل چهارم نیز شیوه‌های نگارش قرآن در حال حاضر بررسی شده و مبانی علمای کثره‌های مختلف اسلامی در این خصوص جمع‌آوری گردیده است.

یکی از این مصاحف، مصحف مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران است که قریب به دو دهه در حوزه رسم المصحف و ضبط المصحف فعالیت می‌نماید که اصول و مبانی و مرجحات انتخاب علماء در این مصحف در فصل پایانی این کتاب به تفصیل بیان شده است.